

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРО КИЇВСЬКИЙ МУЗЕЙ НАРОДНОГО МИСТЕЦТВА

Ніна ВЕЛІГОЦЬКА

100 років колекції Державного музею українського народного декоративного мистецтва — К.: АртЕк, 2002. — 248 с., іл.

Як зазначено у передмові, публікація даного збірника завершує ряд заходів щодо відзначення 100-річчя першого в Києві Міського музею старожитностей і мистецтв, який потім неодноразово змінював свою назву та, нарешті, розділився на три самостійні установи: Національний музей історії України, Національний художній музей і Державний музей українського народного декоративного мистецтва (ДМУНДМ). Виконуючи сьогодні специфічні завдання, ці музеї мають спільне походження. У них експонуються частини колекції, зібраної фундаторами. “Незважаючи на доволі умовний і штучний розподіл первинно цілісної збірки між трьома музеями, всі вони залишаються в історичній пам’яті взаємодоповнюючими частинами єдиного цілого, про що свідчать і подані нижче статті”.

До створення рецензованого збірника — значного за обсягом і, безперечно, вагомого за змістом — причетні як відомі вчені, так і наукова молодь. Збірник містить статті 38 авторів із провідних музейних і науково-дослідних закладів Києва, Львова, Трускавця, Івано-Франківська, Калуги. Більшість статей підготовлено за матеріалами доповідей і повідомлень ювілейної наукової конференції, що відбулася в ДМУНДМ 23 грудня 1999 року.

Ця багатоілюстрована книга (в ній понад 80 чорно-білих ілюстрацій і графічних таблиць, значна частина яких публікується вперше) видана спільними зусиллями ДМУНДМ, ІМФЕ ім. М.Т.Рильського та нового навчального закладу — Київського державного інституту декоративно-прикладного мистецтва і дизайну ім. М.Бойчука. Отже, маємо приклад плідної співпраці науки музейної, академічної та освітнянської.

У збірнику розглядаються питання історії мистецького музейництва в Києві та інших містах України, простежується історія комплектації окремих збірок, дається ґрунтовний аналіз

найбільш цінних експонатів, визначається роль і місце музеїв у суспільному житті держави, тактовно і ненав’язливо доводиться, як “спрацьовують” вони на визначення національної ідеї. Цілком слушно велика увага приділяється багатогранній — воістину “ренесансовій” — діяльності фундаторів музею — Миколи Біляшівського, Данила й Вадима Щербаківських. Публікуються нові матеріали про життя й науково-творчу діяльність цих велетнів.

Книга складається з двох частин:

I. З історії музею та його збірки. Суспільна роль музейництва.

II. Загальні проблеми розвитку, дослідження та популяризації декоративного мистецтва.

Слід відзначити, що структура збірника досить “гнучка”, і напевно в цьому є своя логіка, бо ж автори статей I-ї частини неодмінно торкаються багатьох проблемних питань, а дослідження II-ї частини, де вперше, до речі, висвітлюється вивчення та популяризація декоративного мистецтва новітніми електронними засобами, повністю стосуються суспільної ролі музейництва.

Умовно кажучи, збірник “полістилістичний” за своєю сутністю, але ж це, на мою думку, є проявом індивідуальностей авторів, у чомусь схожий із полістилістикою старовинних міст, і відтак “підводить” читача до “Брами в країну майстрів”: таку гарну назву дав своїй статті М. Біляшівський (молодший).

Незаперечною цінністю видання є те, що воно підносить вивчення декоративної галузі мистецтва, найбільш складної та недостатньо дослідженої, на якісно новий науковий і теоретичний рівень. Це відчувається, наприклад, у статтях Т. Романець, О. Іванової, Ю. Смолій, С. Бушака, в обґрунтуванні М. Селівачовим проекту “Українського енциклопедичного словника народного мистецтва”. Останній має розкрити сутність понять і термінів, конче необхідних у сьогоденній практиці; він сприятиме й іміджу України як країни значного наукового потенціалу.

Хочеться підтримати ідею возз’єднання у майбутньому Національному музеї України

зібраної колись фундаторами первинної цілісної колекції, штучно розподіленої пізніше між трьома музейними закладами (історичним, художнім і народно-мистецьким). Це справді сприяло б кращому вивченню та репрезентації збірки, “оптимізувало б побудову постійних і тимчасових експозицій, дозволило б висвітлювати культуру й мистецтво України з належною повнотою — від найдавнішої доби”.

Слід погодитися з думкою, що найкраще місце для відновлення єдиного Національного музею — будівля старого “Арсеналу”, який є пам’яткою раннього класицизму в Києві (1784–1801, арх. І. Меллер), з анфіладами просторих залів, ідеальним для показу живопису завдяки верхньому освітленню.

При всіх цінних аспектах рецензованого збірника, підбір матеріалів видається дещо випадковим. Наприклад, стаття Л. Сержант “Особливості творчого стилю Єлизавети Миронової”, безперечно, цікава (хоча слід було б згадати й композиції майстрині 60-х років у київському ресторані “Курені”, але поруч у збірнику бракує, скажімо, формально-стилістичного аналізу творів таких зірок музею, як Катерина Білокур, Марія Приймаченко.

Коли у статті О. Білас-Березової йдеться “про деякі аспекти творчого доробку Михайла Біласа” та його музей, варто було б згадати також прекрасний музей-садибу Олександра Саєнка у Борзні, що 2001 року відсвяткував свій п’ятирічний ювілей та запам’ятовується чистотою стилю й прекрасною збіркою народних виробів. Та й сам знаний в Україні й за кордоном художник деякими мистецтвознавцями свого часу (1960—1970 рр.) вважався “народним майстром” (на мою думку, помилково), а його творча доля — я тому свідок — була тісно пов’язана з ДМУНДМ.

Привертає увагу коротенька, проте конкретна стаття В. Могилевського “Роль музею у підготовці мистецтвознавців”. А роль музею у становленні художників, у формуванні в них певної системи образно-пластичного мислення? Варто розкрити книгу записів відвідувачів музею у 1960 роках (якщо вона, звичайно, збереглася) — і все стане зрозумілим. З музеєм були тоді тісно пов’язані імена таких художників, як М. Деррегус, М. Глущенко, В. Касіян, І. Литовченко, С. Кириченко, Д. Головка, С. Колос, А. Середа, П. Іванченко — але ж про це у

рецензованих статтях згадано надто побіжно. Тому й приваблює стаття Л. Жоголь, для якої це насправді — Дім.

Порушуючи у збірнику проблему Музею як відтворення певної світоглядної системи, можна було б уникнути й описовості, більш чітко окреслити взаємозв’язки традиційного народного мистецтва — канонічного й позаканонічного, професійного, виявити їхні взаємовпливи, взаєморозмежування та головне — довести, чому саме вони опинилися під спільним музейним дахом. Я схвалюю мрію З. Чегусової про “крупномасштабний відділ сучасного авангардного мистецтва в стінах ДМУНДМ”, адже думки Д. Горбачова про “гопачно-шароварний стиль” українського авангарду чимдалі стають популярнішими.

Видаються дещо політично заангажованими деякі фрази на зразок: “Після трагічного голодомору, що відкинув на десятки років українську культуру, забрав мільйони життів людських, лише в кінці 30-х років вдалося здійснити серйозну культурну акцію — Першу всеукраїнську виставку народного мистецтва, експоновану в Києві, Москві, Ленінграді” (с. 16).

Будемо точними — це був 1936 рік. І завдяки вдалій рекламі, широкій популяризації багатьох кращих народних майстрів України стали знаними фахівцями і шанувальниками художньої творчості. Саме експонати тієї виставки поповнили фонди музею. Тепер щодо впливу тоталітарного режиму на народних майстрів. А хіба не було раніше декоративних тарілок, вишиваних рушників з портретними зображеннями, про що, до речі, згадується і в цьому збірнику? Не можна ігнорувати у музейній справі людський фактор і не приділяти належної уваги таким справжнім музейникам, як М. Кулішова та В. Нагай.

Незважаючи на зауваження, колективна праця заслуговує загалом високої оцінки, є виданням корисним і своєчасним. Не можна не відзначити зразково впорядкованого довідкового апарату. Тут і анотований перелік ілюстрацій, і хронологія виставок ДМУНДМ від 1954 року, відомості про авторів збірника, рецензентів і членів редколегії, про науковців, які працювали в Музеї упродовж останнього піввіку, та про їхні основні публікації. Це, справді, гідна наслідування данина вдячності попередникам і колегам за їхню самовіддану копітку працю, зовні малопомітну, проте так потрібну для суспільства.